

1. GİRİŞ

1.1. Suriye Tarımının Tarihsel Arka Planı

Suriye Arap Cumhuriyeti, yaklaşık **185.180 km²** yüzölçümüne sahip olup, tarih boyunca dünyanın en eski tarım merkezlerinden biri olan **Bereketli Hilal** kuşağında yer almıştır. Bu coğrafya; Güneydoğu Anadolu, Mezopotamya ve Levant bölgesini kapsayan, buğday, arpa ve mercimeğin ilk kez kültüre alındığı, koyun ve keçinin ilk evcilleştirildiği alanlardan biridir. Arkeolojik bulgular, MÖ 10.000'li yıllardan itibaren yerleşik tarımın bu bölgede geliştiğini göstermektedir. Suriye, tarih boyunca Mezopotamya, Hitit, Asur, Pers, Helenistik, Roma, Bizans, Emevi, Abbasi, Selçuklu, Memlük ve Osmanlı medeniyetlerinin egemenliği altında kalmış; her dönem tarım ülke ekonomisinin temel unsurlarından biri olmuştur. Özellikle Osmanlı döneminde Halep, Hama, Humus ve Şam çevresi tahıl, pamuk, zeytin ve meyve üretiminin önemli merkezleri haline gelmiştir.

1946 yılında bağımsızlığın kazanılmasının ardından tarım sektörü uzun yıllar Suriye ekonomisinin lokomotifi olmuştur. 1963 yılında Baas Partisinin iktidara gelmesiyle birlikte uygulanan arazi reformları kapsamında büyük tarım işletmeleri kamulaştırılmış, küçük çiftçilerin toprak sahibi olması teşvik edilmiş ve sulama yatırımlarına ağırlık verilmiştir. Özellikle Fırat Nehri üzerinde inşa edilen Tabka (Esad) Barajı ile ülkenin kuzeydoğusunda geniş alanlar sulamaya açılmıştır. 2000'li yılların başına kadar Suriye; buğdayda büyük ölçüde kendine yeterli, pamukta önemli ihracatçı, zeytinyağında ise dünyanın önde gelen üretici ülkeleri arasında yer almıştır. Tarım sektörü, kırsal nüfusun temel gelir kaynağını oluşturmuş; gıda sanayisi, tekstil ve dış ticaret üzerinde belirleyici rol üstlenmiştir.

Ancak 2006–2010 yılları arasında yaşanan şiddetli kuraklık, özellikle ülkenin doğu ve kuzeydoğu bölgelerinde tarımsal üretimi ciddi şekilde azaltmış, yüz binlerce kırsal nüfusun kentlere göç etmesine neden olmuştur. Bu süreç, 2011 yılında başlayan iç savaş öncesinde tarım sektörünün kırılganlığını artıran önemli faktörlerden biri olmuştur. 2011 yılında başlayan iç savaş ise Suriye tarımında modern dönemin en büyük yıkımını meydana getirmiştir. Tarım alanlarının önemli bir bölümü çatışmalardan etkilenmiş, sulama altyapıları zarar görmüş, milyonlarca insan yer değiştirmiş, üretim ve pazarlama zincirleri kesintiye uğramıştır. Buna rağmen tarım sektörü, kriz boyunca ülke ekonomisinin ayakta kalan en önemli üretim alanlarından biri olmayı sürdürmüştür.

1.2. Güncel Coğrafi, Demografik, İklimsel, Makroekonomik ve Tarımsal Yapı (2026)

Suriye; kuzeyde Türkiye, doğuda Irak, güneyde Ürdün, güneybatıda İsrail ve Lübnan, batıda ise Akdeniz ile çevrilidir. Bu konum, ülkeyi tarih boyunca Orta Doğu'nun önemli ticaret ve tarım merkezlerinden biri haline getirmiştir.

Temel Demografik Göstergeler

<u>Gösterge</u>	<u>2010</u>	<u>2020</u>	<u>2024</u>	<u>2026*</u>
Toplam Nüfus (milyon kişi)	21,4	17,5	24,3	24,8
Kırsal Nüfus (%)	44	43	42	42
Şehirleşme Oranı (%)	56	57	58	58
Ortalama Yaşam Süresi (yıl)	74	72	73	73

*2026 tahmini.

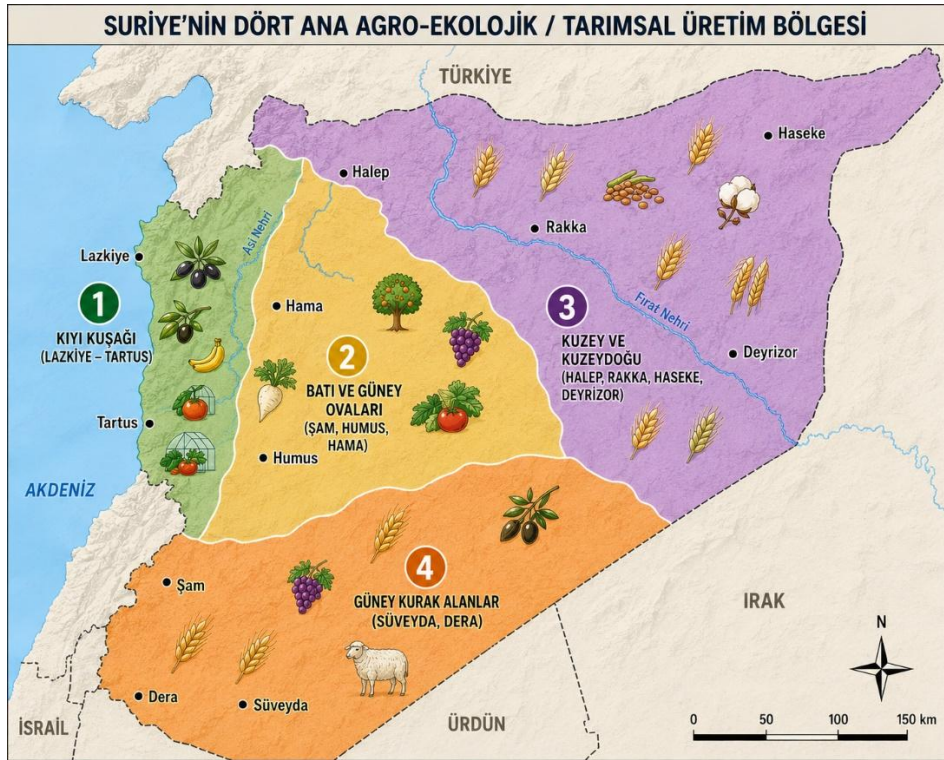
Ülke iklimi batıdan doğuya doğru belirgin farklılık göstermektedir. Akdeniz kıyılarında tipik Akdeniz iklimi hâkimken, iç kesimlerde karasal iklim, doğu ve güneydoğuda ise yarı kurak ve çöl iklimi görülmektedir. Yağış miktarı kıyı bölgelerinde yıllık 800–1.200 mm'ye ulaşırken, doğu bölgelerinde 150 mm'nin altına düşmektedir.

Temel Makroekonomik Göstergeler

Gösterge	2010	2020	2024	2025
Tarımın GSYH Payı (%)	20	16	18	18
Tarım İstihdamı (%)	21	18	19	19
Tarımsal İhracat Payı (%)	18	9	11	12

Tarımsal üretim bakımından ülke dört ana agro-ekolojik bölgeye ayrılmaktadır:

- **Kıyı Kuşağı (Lazkiye–Tartus):** Zeytin, turuncgil, muz ve sebzeçilik.
- **Batı ve Güney Ovaları (Şam, Humus, Hama):** Meyvecilik, sebzeçilik, üzüm ve şeker pancarı.
- **Kuzey ve Kuzeydoğu (Halep, Rakka, Haseke, Deyrizor):** Buğday, arpa, mercimek, pamuk ve koyunculuk.
- **Güney Kurak Alanlar (Süveyda, Dera):** Arpa, zeytin, üzüm ve küçükbaş hayvancılık.

Suriye'nin yaklaşık üçte biri tarıma elverişli olmakla birlikte, ekonomik olarak değerlendirilebilen alanlar su kaynaklarının yetersizliği nedeniyle sınırlıdır. Tarımsal üretim büyük ölçüde Fırat Havzası ile yeraltı su kaynaklarına bağımlıdır. İç savaş boyunca sulama altyapısında meydana gelen tahribat, enerji arzındaki sorunlar ve iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle sulanabilir alanlarda önemli daralmalar yaşanmıştır. Buna rağmen ülke; buğday,

arpa, mercimek, nohut, pamuk, zeytin, antepfıstığı, üzüm, narenciye ve sebze üretiminde bölgesel ölçekte önemli potansiyele sahip olmayı sürdürmektedir.

1.3. İç Savaş Sonrası Tarımın Mevcut Durumu (2026)

2024 yılı sonunda Beşşar Esad yönetiminin sona ermesinin ardından Suriye yeni bir siyasi ve ekonomik yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Ancak uzun yıllar süren savaşın etkileri tarım sektörü üzerinde hâlâ belirgin şekilde hissedilmektedir. Birleşmiş Milletler verilerine göre ülke nüfusu yeniden artış eğilimine girmiş olsa da milyonlarca Suriyeli hâlen ülke dışında yaşamaktadır. Ülke içinde yerinden edilmiş nüfusun önemli bir bölümü kırsal alanlara geri dönememiştir. Mayınlı araziler, altyapı eksiklikleri ve finansman yetersizliği tarımsal üretimin önündeki en önemli engeller arasında yer almaktadır.

Tarım sektörü bugün;

- Gıda arzının güvence altına alınması,
- Kırsal istihdamın artırılması,
- Yoksulluğun azaltılması,
- Dış ticaret açığının düşürülmesi,
- Kırsal nüfusun yeniden yerleşiminin desteklenmesi bakımından stratejik önem taşımaktadır.

2025 ve 2026 yıllarında uluslararası kuruluşların desteğiyle sulama sistemlerinin rehabilitasyonu, tohum temini, hayvancılık destekleri ve kırsal kalkınma projelerinde artış gözlenmiştir. Bununla birlikte üretim; kuraklık, enerji maliyetleri, girdi eksikliği ve finansmana erişim sorunları nedeniyle savaş öncesi seviyelerin hâlen gerisindedir. Önümüzdeki dönemde tarım sektörü, Suriye ekonomisinin yeniden canlandırılmasında en düşük maliyetle en yüksek sosyal faydayı sağlayabilecek sektörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Türkiye başta olmak üzere komşu ülkelerle geliştirilecek ticaret, yatırım ve teknoloji iş birlikleri, üretimin artırılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması açısından kritik öneme sahiptir.

2. TARIMSAL ALTYAPININ GENEL DURUMU

2.1. Toprak Varlığı ve Arazi Kullanımı

Suriye, 185.180 km² (18,52 milyon ha) yüzölçümüne sahip olup, tarımsal üretim açısından Orta Doğu'nun önemli ülkelerinden biridir. Tarımsal faaliyetler büyük ölçüde ülkenin kuzey, kuzeydoğu, batı ve güneybatı kesimlerinde yoğunlaşmaktadır. Doğu ve güney bölgeler ise kurak ve çöl karakteri taşımaktadır. İç savaş öncesinde tarım sektörü ülke ekonomisinin temel üretim alanlarından biri iken, uzun yıllar süren çatışmalar, nüfus hareketleri, altyapı kayıpları ve iklim değişikliğinin etkileri arazi kullanımında önemli değişikliklere yol açmıştır. Birçok tarım alanı mayınlı hale gelmiş, bazı alanlar terk edilmiş, bazı bölgelerde ise sulama sistemlerinin çalışmaması nedeniyle kuru tarıma dönüş yaşanmıştır.

Tablo 2.1. Suriye Arazi Kullanımı (2025 Tahmini)

<u>Arazi Kullanımı</u>	<u>Alan (milyon ha)</u>	<u>Toplam Alan (%)</u>
Tarım Arazisi	5,3	28,6
Çok Yıllık Bitkiler	1,1	5,9
Mera ve Otlak	8,2	44,3
Ormanlık Alan	0,5	2,7
Yerleşim ve Diğer Alanlar	3,4	18,5

- Tarım yapılabilir alanların önemli bölümü Fırat Havzasında bulunmaktadır.
- Kuzeydoğu illeri ülkenin tahıl ambarı niteliğindedir.
- Batı bölgeleri meyvecilik açısından öne çıkmaktadır.
- Sulanamayan alanlarda verim oldukça düşüktür.
- Toprakların önemli kısmı organik madde bakımından fakirdir.

2.2. Toprak Kalitesi

Suriye toprakları genel olarak beş ana grupta değerlendirilebilir.

<u>Toprak Tipi</u>	<u>Yoğun Bulunduğu Bölgeler</u>	<u>Başlıca Ürünler</u>
Alüvyal	Fırat Vadisi	Buğday, Pamuk
Kırmızı Akdeniz	Lazkiye, Tartus	Zeytin, Narenciye
Kahverengi Step	Halep, Hama	Arpa, Mercimek
Bazaltik	Dera, Süveyda	Üzüm, Zeytin
Çöl Toprakları	Humus doğusu, Palmira	Sınırlı mera

Başlıca Sorunlar

- Tuzlanma
- Rüzgar erozyonu
- Organik madde eksikliği
- Drenaj problemleri
- Çölleşme
- Kuraklık

Yaklaşık **125 bin hektar** alanda orta ve ileri düzeyde tuzluluk problemi bulunduğu tahmin edilmektedir.

2.3. Su Kaynakları ve Sulama Altyapısı

Su, Suriye tarımının en kritik üretim faktörüdür. Ülkenin yenilenebilir su kaynaklarının büyük bölümü Fırat Havzasına bağlıdır. Başlıca su kaynakları şunlardır:

- Fırat Nehri
- Asi Nehri
- Dicle Nehri
- Habur Çayı
- Balikh Nehri
- Yeraltı suyu rezervleri

Başlıca Barajlar

<u>Baraj</u>	<u>Nehir</u>	<u>Yaklaşık Depolama Kapasitesi (milyar m³)</u>	<u>Durumu</u>
Tabka (Esad)	Fırat	11,7	Kısmen faal
Tişrin	Fırat	1,9	Kısmen faal
Baas	Fırat	0,09	Faal
Rastan	Asi	0,23	Kısmen faal
Muharda	Asi	0,07	Faal

Sulama altyapısı savaş sırasında önemli ölçüde zarar görmüş; kanallar, pompa istasyonları ve enerji hatlarının tahribi nedeniyle sulanan alanlarda ciddi azalma yaşanmıştır.

Modern sulama sistemlerinin (damla ve yağmurlama) kullanım oranı hâlen düşüktür. Gelecekte su tasarrufu sağlayan teknolojilerin yaygınlaştırılması kritik önem taşımaktadır.

2.4. Tarım İşletmelerinin Yapısı

Suriye tarımı büyük ölçüde küçük aile işletmelerinden oluşmaktadır.

Yaklaşık işletme dağılımı:

<u>İşletme Büyüklüğü</u>	<u>Oran (%)</u>
5 ha altı	55
5–20 ha	30
20–100 ha	12
100 ha üzeri	3

Küçük işletmeler;

- finansmana erişimde,
- modern teknoloji kullanımında,
- pazarlamada önemli zorluklarla karşılaşmaktadır.

2.5. Tarımsal Mekanizasyon

İç savaş öncesinde ülkede yaklaşık yüz binlerce traktör ve binlerce biçerdöver bulunmaktaydı. Ancak çatışmalar nedeniyle önemli kısmı:

- kullanılamaz hale gelmiş,
- yedek parça yetersizliği yaşamış,
- yakıt temininde sorunlarla karşılaşmıştır.

Bugün tarımsal mekanizasyonun yenilenmesi, yatırımcılar açısından en önemli alanlardan biridir.

Öncelikli ihtiyaçlar:

- Traktör
- Biçerdöver
- Hassas ekim makineleri
- Pamuk hasat makineleri
- Damla sulama ekipmanları
- Güneş enerjili sulama sistemleri

2.6. Tarımsal Girdi Sanayisi

Suriye'nin tarımsal girdi sektöründe dışa bağımlılık oldukça yüksektir. Başlıca ihtiyaç alanları:

<u>Girdi</u>	<u>Mevcut Durum</u>
Sertifikalı Tohum	Yetersiz
Kimyevi Gübre	Büyük ölçüde ithal
Bitki Koruma Ürünleri	İthalata bağımlı
Veteriner İlaçları	Yetersiz
Karma Yem	Üretim kapasitesi düşük

Bu alanlar, Türk firmaları açısından önemli yatırım fırsatları sunmaktadır.

2.7. Depolama ve Lojistik

İç savaşın en fazla etkilediği alanlardan biri de lojistik altyapıdır.

Başlıca sorunlar:

- Siloların hasar görmesi
- Soğuk hava depolarının yetersizliği
- Paketleme tesislerinin azalması
- Demiryolu taşımacılığındaki aksaklıklar
- Liman kapasitesindeki sorunlar

Buna karşılık, Lazkiye ve Tartus limanları yeniden bölgesel ticaret merkezleri hâline getirilebilir.

2.8. Kırsal İşgücü

Tarım sektörü hâlen Suriye'nin en büyük istihdam alanlarından biridir. Başlıca sorunlar:

- Genç nüfus göçü
- Nitelikli işgücü eksikliği
- Kadın istihdamının düşüklüğü
- Tarımsal eğitim eksikliği
- Yaşlanan çiftçi nüfusu

Uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen kırsal kalkınma projeleriyle özellikle kadın ve genç girişimcilerin desteklenmesi hedeflenmektedir.

Suriye'nin tarımsal altyapısı, uzun yıllar süren iç savaş ve iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle önemli ölçüde zayıflamış olmakla birlikte, sahip olduğu doğal kaynaklar, stratejik konumu ve geniş tarım alanları sayesinde yeniden yapılanma açısından yüksek bir potansiyele sahiptir. Sulama altyapısının rehabilitasyonu, mekanizasyonun yenilenmesi, girdi sanayisinin geliştirilmesi ve lojistik ağların modernizasyonu, sektörün verimliliğini artıracak temel önceliklerdir. Türkiye'nin teknik bilgi birikimi, tarım makinaları sanayisi ve girdi üretim kapasitesi bu süreçte önemli iş birliği fırsatları sunmaktadır.

3. TARIMSAL ÜRETİMİN GENEL DURUMU

3.1. Genel Değerlendirme

Tarım sektörü, Suriye ekonomisinin yeniden canlandırılmasında stratejik öneme sahip sektörlerden biridir. İç savaş öncesinde tarım, gayri safi yurt içi hasılanın (GSYH) yaklaşık %20–25'ini oluştururken, istihdamın yaklaşık dörtte birini sağlamaktaydı. Bu dönemde ülke; buğday, arpa, pamuk ve zeytinde bölgenin önde gelen üreticileri arasında yer alıyordu.

2011 yılında başlayan iç savaş, tarımsal üretim sistemini doğrudan etkilemiştir. Tarım alanlarının zarar görmesi, sulama altyapısının tahrip olması, enerji ve yakıt yetersizliği, tarımsal girdi teminindeki güçlükler ve nüfus hareketleri üretimde ciddi düşüşlere neden olmuştur.

2025–2026 döneminde güvenlik koşullarının kısmen iyileşmesiyle birlikte bazı bölgelerde üretim yeniden artış eğilimine girmiştir. Ancak mevcut üretim düzeyi, birçok üründe savaş öncesi seviyelerin altında kalmaktadır.

3.2. Bitkisel Üretim

3.2.1. Hububat

Hububat üretimi, Suriye tarımının temelini oluşturmaktadır. Başlıca ürünler; buğday, arpa ve mısırdır. Üretimin yaklaşık %70'i; Haseke, Rakka, Halep, Deyrizor illerinde gerçekleştirilmektedir.

Hububat Üretimi (milyon ton)

<u>Ürün</u>	<u>2010</u>	<u>2017</u>	<u>2020</u>	<u>2025*</u>
Buğday	4,1	1,3	1,2	2,3
Arpa	2,4	0,8	0,9	1,5
Mısır	0,50	0,20	0,15	0,32
Toplam Hububat	7,0	2,3	2,25	4,12

*2025 değerleri uluslararası kuruluşların yayımladığı en güncel tahminlerin sentezidir.

- Buğday üretimi toparlanmaktadır.
- Verim hâlen savaş öncesinin altındadır.
- Sertifikalı tohum ihtiyacı devam etmektedir.
- Sulama yatırımları üretim artışının temel belirleyicisidir.

3.2.2. Baklagiller

Baklagiller hem insan beslenmesi hem de münavebe açısından önemlidir. Başlıca ürünler; mercimek, nohut, bakladır.

Baklagil Üretimi

Ürün 2010 (Bin ton) 2025 (Bin ton)

Mercimek	180	115
Nohut	65	52
Bakla	42	30

Üretim yeniden artmakla birlikte;

- yağış düzensizliği,
- kaliteli tohum eksikliği,
- düşük mekanizasyon önemli sorunlar olmaya devam etmektedir.

3.2.3. Pamuk

Pamuk, savaş öncesinde Suriye'nin en önemli ihracat ürünlerinden biriydi.2010 yılında dünya pamuk üretiminde ilk 15 ülke arasında yer alan Suriye, bugün üretimin önemli bölümünü kaybetmiştir.

Yıl Kütlü Pamuk (Bin ton)

2010	700
2017	90
2020	80
2025	185

Başlıca üretim alanları;Haseke,Rakka ve Deyrizor'dur.

Temel Sorunlar

- Sulama eksikliği
- Çırcır tesislerinin yetersizliği
- Enerji maliyetleri
- Pazarlama sorunları

3.2.4. Zeytin

Zeytin, savaşa rağmen önemini koruyan ürünlerden biridir. Başlıca üretim illeri; İdlib, Halep, Lazkiye, Tartus ve Hama'dır.

Zeytin Üretimi

Yıl Üretim (Milyon ton)

2010	1,05
2017	0,60
2020	0,70
2025	0,95

Türkiye ile ortak zeytinyağı işleme ve paketlenme yatırımları önemli bir potansiyel taşımaktadır.

3.2.5. Meyve Üretimi

Başlıca ürünler, elma, üzüm, incir, nar, şeftali ve kayısıdır.

Meyveciliğin Güçlü Yönleri

- Akdeniz iklimi
- Geleneksel bilgi birikimi
- İhracat potansiyeli
- Organik üretim fırsatı

Meyve Üretimi

<u>Ürün</u>	<u>2010 (Bin ton)</u>	<u>2025 (Bin ton)</u>
Üzüm	420	310
Elma	380	270
Nar	150	130
İncir	92	74

3.2.6. Sebzeçilik

Sebzeçilik özellikle Şam, Humus, Hama, Lazkiye, Tartus çevresinde yoğunlaşmaktadır. Başlıca ürünler domates, patates, salatalık, soğan, patlıcan, biberdir. Sera üretimi savaş öncesine göre düşük seviyede olsa da yeniden gelişmektedir.

Başlıca Sebzeler

<u>Ürün</u>	<u>2010 (Bin ton)</u>	<u>2025 (Bin ton)</u>
Domates	1.650	1.100
Patates	720	520
Salatalık	430	320
Soğan	410	290

3.3. Hayvansal Üretim

Hayvancılık, kırsal ekonominin temel gelir kaynaklarından biridir. Özellikle koyunculuk, keçicilik ve süt sığırcılığı yaygındır.

3.3.1. Hayvan Varlığı

<u>Tür</u>	<u>2010 (Milyon Baş)</u>	<u>2025 (Milyon Baş)</u>
Sığır	1,1	0,95
Koyun	16,5	12,2
Keçi	2,0	1,4
Deve	0,015	0,010

3.3.2. Kanatlı Sektörü

Savaş sırasında en fazla zarar gören sektörlerden biri olmuştur.

Kanatlı Varlığı

<u>Yıl</u>	<u>Tavuk (Milyon adet)</u>
2010	26
2020	12
2024	17
2025	19

Başlıca sorunlar:

- Yem maliyetleri
- Elektrik kesintileri
- Damızlık temini
- Aşı eksikliği

Buna rağmen ticari işletmeler yeniden kurulmaya başlanmıştır.

3.3.3. Süt Üretimi

Yerel süt ürünleri (peynir, yoğurt, ayran) kırsal ekonomide önemli yer tutmaktadır.

Süt Üretimi

<u>Tür</u>	<u>2010 (Bin ton)</u>	<u>2025 (Bin ton)</u>
İnek Sütü	1.850	1.300
Koyun Sütü	410	330
Keçi Sütü	180	145

3.4. Arıcılık

Savaş öncesinde yaklaşık 700–800 bin kovan bulunduğu tahmin edilmektedir. 2025 itibarıyla sektör yeniden büyüme eğilimindedir.

Başlıca üretim alanları; Lazkiye, Tartus ve İdlib'tir.

Bal Üretimi

<u>Yıl</u>	<u>Bal (Bin ton)</u>
2010	3,6
2025	2,8

3.5. Balıkçılık

Suriye'de balıkçılık; Akdeniz kıyıları, Esad Baraj Gölü, Fırat Nehri, çevresinde yapılmaktadır. Ancak sektörün toplam tarımsal üretim içindeki payı oldukça düşüktür.

3.6. Organik Tarım Potansiyeli

Uluslararası kuruluşlara göre Suriye'nin yeniden yapılanma sürecinde en önemli avantajlarından biri organik tarım potansiyelidir. Öne çıkan ürünler; zeytin, defne, kekik, kimyon, anason, rezene, adaçayıdır. Bu ürünler Avrupa ve Körfez ülkeleri için yüksek ihracat potansiyeli taşımaktadır.

İstatistikler, Suriye tarım sektörünün 2011 sonrasında ciddi üretim kayıpları yaşadığını, ancak son yıllarda özellikle hububat, zeytin ve hayvancılıkta kademeli bir toparlanma sürecine girdiğini göstermektedir. Buna rağmen üretim düzeyleri, sulanan alan miktarı ve hayvan varlığı bakımından savaş öncesi seviyelere henüz ulaşamamıştır. Tarımsal yeniden yapılanmanın hızlandırılması için sulama altyapısının rehabilitasyonu, kaliteli tarımsal girdilere erişimin artırılması, mekanizasyon yatırımları ve kırsal kalkınma programlarının güçlendirilmesi temel öncelikler olarak öne çıkmaktadır.

4. TARIMSAL EĞİTİM, YAYIM VE KIRSAL KALKINMA

4.1. Tarımsal Yönetim ve Kurumsal Yapı

Suriye'de tarım sektörünün yönetiminden temel olarak **Tarım ve Tarım Reformu Bakanlığı (Ministry of Agriculture and Agrarian Reform - MAAR)** sorumludur. Bakanlık; bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık, veteriner hizmetleri, tarımsal araştırmalar, tohumculuk, bitki koruma ve kırsal kalkınma politikalarının hazırlanması ve uygulanmasını yürütmektedir.

Merkez teşkilatına bağlı olarak il müdürlükleri, araştırma merkezleri, veteriner laboratuvarları ve teknik hizmet birimleri faaliyet göstermektedir. Ancak 2011 sonrasında yaşanan çatışmalar nedeniyle birçok hizmet binası zarar görmüş, uzman personelin önemli bir bölümü ülke dışına göç etmiş ve kurumsal kapasite zayıflamıştır.

Önümüzdeki dönemde kurumsal yeniden yapılanma kapsamında aşağıdaki alanlara öncelik verilmesi beklenmektedir:

- Dijital tarım bilgi sistemlerinin kurulması,
- Tarımsal istatistik altyapısının güçlendirilmesi,
- Çiftçi kayıt sisteminin yeniden oluşturulması,
- Arazi bilgi sistemlerinin güncellenmesi,
- Tarım destekleme mekanizmalarının yeniden yapılandırılması.

4.2. Tarımsal Araştırma Sistemi

İç savaş öncesinde Suriye, Orta Doğu'nun en güçlü tarımsal araştırma altyapılarından birine sahipti. Özellikle kuraklığa dayanıklı buğday ve arpa çeşitlerinin geliştirilmesinde uluslararası araştırma merkezleriyle önemli iş birlikleri yürütülmekteydi.

Başlıca araştırma alanları:

- Tahıl ıslahı
- Pamuk yetiştiriciliği
- Zeytin ve meyvecilik
- Bitki koruma
- Hayvan sağlığı
- Sulama teknolojileri
- Toprak verimliliği

Araştırma enstitülerinin büyük bölümü savaş sırasında faaliyetlerini azaltmış veya durdurmuştur. Laboratuvar altyapısının yenilenmesi ve araştırmacı kapasitesinin artırılması öncelikli ihtiyaçlar arasında yer almaktadır.

4.3. Tarımsal Eğitim

Suriye'de tarımsal yükseköğretim uzun yıllardır çeşitli üniversitelerde yürütülmektedir.

Başlıca eğitim kurumları şunlardır:

- Şam Üniversitesi, Halep Üniversitesi, Al-Baath Üniversitesi (Humus), Tishreen Üniversitesi

Bu fakültelerde; tarla bitkileri, bahçe bitkileri, bitki koruma, toprak bilimi, tarım ekonomisi, zootekni, tarım makineleri, sulama alanlarında eğitim verilmektedir.

Savaş sürecinde öğretim elemanı kaybı, laboratuvarların zarar görmesi ve araştırma bütçelerinin azalması nedeniyle eğitim kalitesi olumsuz etkilenmiştir.

4.4. Tarımsal Yayım Hizmetleri

Tarımsal yayım sistemi, çiftçilere bilgi ve teknoloji transferini sağlayan en önemli mekanizmalardan biridir.

Savaş öncesinde yayım hizmetleri;

- il müdürlükleri,
- ilçe teknik birimleri,
- demonstrasyon alanları,
- çiftçi eğitim merkezleri aracılığıyla yürütülmekteydi.

Mevcut durumda yayım sisteminin yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Öncelikli eğitim konuları:

- Modern sulama teknikleri
- İklim değişikliğine uyum
- Hassas tarım uygulamaları
- Toprak analizi
- Bitki besleme
- Entegre zararlı yönetimi
- Hayvan sağlığı
- Gıda güvenliği
- Organik tarım

4.5. Çiftçi Örgütlenmesi

Suriye'de çiftçi örgütlenmesi büyük ölçüde kooperatifler üzerinden yürütülmektedir.

Kooperatiflerin temel görevleri:

- Girdi temini
- Ürün pazarlaması
- Makine kullanımı
- Sulama organizasyonu
- Finansmana erişim
- Eğitim faaliyetleri

İç savaş nedeniyle çok sayıda kooperatif faaliyetini durdurmuştur.

Yeni dönemde;

- üretici birlikleri,
- sulama birlikleri,
- kadın kooperatifleri,
- genç çiftçi birlikleri gibi yeni yapılanmaların desteklenmesi beklenmektedir.

4.6. Kadınların Tarımdaki Rolü

Savaş sürecinde erkek nüfusun önemli bir bölümünün göç etmesi veya çatışmalardan etkilenmesi nedeniyle kadınların tarımsal üretimdeki rolü belirgin şekilde artmıştır.

Kadınlar özellikle;

- sebzecilik,
- küçükbaş hayvancılık,
- süt işleme,
- arıcılık,
- ev tipi gıda üretimi alanlarında yoğun faaliyet göstermektedir.

Uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen kırsal kalkınma projelerinde kadın girişimciliği öncelikli destek alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

4.7. Genç Nüfus ve Kırsal Kalkınma

Kırsal alanlarda genç nüfusun azalması, tarım sektörünün sürdürülebilirliği açısından önemli bir risk oluşturmaktadır.

Başlıca nedenler:

- düşük gelir,
- altyapı eksikliği,
- eğitim olanaklarının sınırlı olması,
- kentlere göç,
- güvenlik sorunları.

Bu nedenle yeni dönemde;

- genç çiftçi hibeleri,
- kırsal girişimcilik programları,
- dijital tarım uygulamaları,
- mesleki eğitim programları ön plana çıkmaktadır.

4.8. Uluslararası Kuruluşların Katkıları

Suriye'nin tarımsal toparlanma sürecinde çok sayıda uluslararası kuruluş faaliyet göstermektedir.

Başlıca kuruluşlar:

- Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)
- Dünya Gıda Programı (WFP)
- BM Kalkınma Programı (UNDP)
- Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)

Destek verilen başlıca alanlar:

- Tohum dağıtımı
- Sulama sistemlerinin rehabilitasyonu
- Veteriner hizmetleri
- Küçükbaş hayvancılık
- Arıcılık
- Tarımsal eğitim
- Gıda güvenliği
- Kırsal gelir artırıcı projeler

4.9. Türkiye ile İş Birliği Potansiyeli

Türkiye ile Suriye arasında tarımsal eğitim ve kırsal kalkınma alanlarında geliştirilebilecek başlıca iş birliği konuları şunlardır:

<u>Alan</u>	<u>İş Birliği Potansiyeli</u>
Tarım eğitimi	Çok yüksek
Yayım sistemi	Çok yüksek
Tohumculuk	Çok yüksek
Veterinerlik	Çok yüksek
Tarım makineleri	Çok yüksek
Dijital tarım	Yüksek
Sulama teknolojileri	Çok yüksek
Kooperatifçilik	Yüksek
Tarım sigortaları	Orta
Organik tarım	Yüksek

Özellikle **TAGEM**, **TİKA**, üniversiteler ve özel sektör arasında geliştirilecek ortak projeler, Suriye'nin tarımsal yeniden yapılanma sürecine önemli katkılar sağlayabilir. Suriye'de tarımsal eğitim, yayım ve kırsal kalkınma sistemi, iç savaş nedeniyle önemli ölçüde zayıflamış olmakla birlikte, yeniden yapılanma sürecinde tarım sektörünün sürdürülebilir gelişimi için kritik bir rol üstlenmektedir. Kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, araştırma altyapısının yenilenmesi, yayım hizmetlerinin modernleştirilmesi ve çiftçi örgütlenmesinin desteklenmesi, üretimde verimlilik artışı ve kırsal refahın yükseltilmesi açısından temel önceliklerdir. Türkiye ile kurulacak teknik iş birlikleri ve uluslararası kuruluşların katkıları, bu sürecin hızlandırılmasına önemli destek sağlayacaktır.

4.10. Türkiye Açısından Yatırım Fırsatları

Tarım ve gıda sektöründe öne çıkan yatırım alanları:

<u>Alan</u>	<u>Potansiyel</u>
Sertifikalı tohum	Çok yüksek
Sulama sistemleri	Çok yüksek
Tarım makineleri	Çok yüksek
Süt sanayi	Yüksek
Un ve yem fabrikaları	Çok yüksek
Soğuk hava depoları	Çok yüksek
Meyve-sebze işleme	Çok yüksek
Zeytinyağı tesisleri	Yüksek
Hayvancılık ekipmanları	Yüksek
Seracılık	Çok yüksek

Suriye tarım sektörü, savaş öncesi üretim düzeyine henüz ulaşamamış olsa da yeniden toparlanma sürecindedir. Özellikle hububat, zeytin ve sebze üretiminde gözlenen iyileşme, sektörün yeniden canlanabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte sulama altyapısının onarılması, kaliteli tohum ve gübre kullanımının artırılması, mekanizasyonun geliştirilmesi ve üretici örgütlenmesinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin teknoloji, makine, gıda sanayisi ve lojistik alanlarındaki deneyimi, Suriye'nin tarımsal üretiminin yeniden yapılandırılmasında önemli katkılar sağlayabilir.

5. SURIYE TARIM SEKTÖRÜNÜN STRATEJİK ANALİZİ

5.1. SWOT Analizi

Güçlü Yönler (Strengths)

<u>Güçlü Yön</u>	<u>Değerlendirme</u>
Bereketli Hilal'de yer alması	Tarımsal üretim açısından tarihsel ve doğal üstünlük sağlamaktadır.
Verimli tarım ovaları	Fırat Havzası, Ghab Ovası ve kıyı bölgeleri yüksek üretim potansiyeline sahiptir.
Ürün çeşitliliği	Hububat, pamuk, zeytin, meyve, sebze, baklagiller ve tıbbi aromatik bitkiler birlikte yetiştirilebilmektedir.
Stratejik konum	Türkiye, Irak, Ürdün ve Körfez pazarlarına yakınlık önemli bir avantajdır.
Genç iş gücü potansiyeli	Güvenlik ve ekonomik koşullar iyileştikçe kırsal iş gücü yeniden üretime kazandırılabilir.
Organik üretim potansiyeli	Kimyasal girdi kullanımının düşük olduğu alanlarda organik üretim geliştirilebilir.

Zayıf Yönler (Weaknesses)

<u>Zayıf Yön</u>	<u>Etkisi</u>
Sulama altyapısındaki tahribat	Verim kayıplarının temel nedenidir.
Finansman yetersizliği	Çiftçilerin yatırım yapmasını zorlaştırmaktadır.
Modern makine eksikliği	İş gücü verimliliğini düşürmektedir.
Sertifikalı tohum eksikliği	Verim ve kaliteyi olumsuz etkilemektedir.
Tarımsal eğitim eksikliği	Yeni teknolojilerin yaygınlaşmasını engellemektedir.
Tarımsal istatistik sisteminin zayıflığı	Planlama ve destekleme süreçlerini güçleştirmektedir.

Fırsatlar (Opportunities)

Fırsat

Yeniden yapılanma süreci

Türkiye ile iş birliği

Uluslararası finansman

Gıda güvenliği yatırımları

Yenilenebilir enerji

Dijital tarım

Açıklama

Tarım sektörüne büyük ölçekli yatırımlar beklenmektedir.

Teknoloji, eğitim ve ticaret alanlarında önemli fırsatlar sunmaktadır.

FAO, WFP, IFAD, Dünya Bankası ve diğer kuruluşların destekleri bulunmaktadır.

Küresel gıda arzı endişeleri nedeniyle tarıma ilgi artmaktadır.

Güneş enerjili sulama sistemleri için yüksek potansiyel vardır.

Yeni teknolojilerle verimlilik artırılabilir.

Tehditler (Threats)

Tehdit

Kuraklık

İklim değişikliği

Güvenlik sorunları

Ekonomik istikrarsızlık

Döviz dalgalanmaları

Sınır aşan su anlaşmazlıkları

Olası Etki

Üretimde azalma

Su kaynaklarının azalması

Yatırımların yavaşlaması

Girdi maliyetlerinin artması

İthal girdilerin pahalalanması

Sulama kapasitesinin etkilenmesi

5.2. Türkiye Açısından Stratejik Öncelikler

Öncelik

Sulama altyapısının rehabilitasyonu

Tarım makineleri ihracatı

Sertifikalı tohum üretimi

Ortak araştırma projeleri

Beklenen Katkı

Verimlilik artışı ve su tasarrufu

Mekanizasyonun güçlendirilmesi

Üretim ve kalite artışı

Bilgi ve teknoloji transferi

Öncelik**Beklenen Katkı**

Veterinerlik hizmetleri	Hayvan sağlığının iyileştirilmesi
Gıda işleme yatırımları	Katma değer ve istihdam artışı
Soğuk zincir altyapısı	Hasat sonrası kayıpların azaltılması
Dijital tarım çözümleri	Üretim planlamasının geliştirilmesi

5.3. Stratejik Yol Haritası (2026–2035)**Dönem Öncelikli Hedefler**

2026– 2028	Sulama altyapısının onarılması, tohum ve gübre tedarikinin iyileştirilmesi, acil mekanizasyon desteği
2029– 2031	Gıda sanayi yatırımları, lojistik altyapının güçlendirilmesi, tarımsal eğitim ve yayım sisteminin yeniden yapılandırılması
2032– 2035	İhracata yönelik üretim, dijital tarım uygulamaları, organik üretim ve iklim dostu tarım modellerinin yaygınlaştırılması

Suriye tarım sektörü, mevcut zorluklara rağmen güçlü doğal kaynakları, stratejik konumu ve yeniden yapılanma sürecinin sağladığı fırsatlar sayesinde yüksek bir büyüme potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyelin hayata geçirilebilmesi; altyapı yatırımları, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, teknoloji transferi ve uluslararası iş birliklerinin etkin şekilde yürütülmesine bağlıdır. Türkiye, coğrafi yakınlığı, teknik bilgi birikimi ve gelişmiş tarım sanayisi ile bu dönüşüm sürecinde en önemli stratejik ortaklardan biri olabilecek konumdadır.

6. TÜRKİYE–SURIYE TARIM VE GIDA SEKTÖRÜNDE STRATEJİK İŞ BİRLİĞİ VE YOL HARİTASI (2026–2035)

6.1. Genel Değerlendirme

Suriye, uzun yıllar süren iç savaşın ardından tarım sektörünü yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Tarım, ülkenin gıda güvenliğinin sağlanması, kırsal kalkınmanın desteklenmesi, istihdamın artırılması ve ekonomik toparlanmanın hızlandırılması açısından stratejik öneme sahiptir. Türkiye ise güçlü tarım altyapısı, gelişmiş tarım makineleri sanayisi, tohumculuk sektörü, sulama teknolojileri, gıda sanayi ve lojistik kapasitesi ile bu sürecin en önemli bölgesel paydaşlarından biridir. İki ülke arasında geliştirilecek kurumsal ve ticari iş birlikleri yalnızca ekonomik kazanımlar sağlamayacak; bölgesel istikrar, gıda güvenliği ve kırsal refahın artırılmasına da katkıda bulunacaktır.

6.2. Stratejik Amaçlar

2026–2035 döneminde iş birliğinin temel hedefleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

<u>Stratejik Amaç</u>	<u>Beklenen Sonuç</u>
Tarımsal üretimin yeniden artırılması	Gıda arz güvenliğinin güçlenmesi
Sulama altyapısının modernizasyonu	Verimlilik artışı
Tarımsal ticaretin geliştirilmesi	Dış ticaret hacminin büyümesi
Tarımsal sanayinin geliştirilmesi	Katma değer artışı
Kırsal kalkınmanın desteklenmesi	Göçün azaltılması
Tarımsal eğitim ve Ar-Ge iş birliği	Teknoloji transferi

6.3. Ürün Bazında İş Birliği Alanları

Ürün	Suriye Potansiyeli	Türkiye'nin Katkısı	İş Birliği Önceliği
Buğday	Çok yüksek	Tohum, mekanizasyon	★★★★★
Arpa	Çok yüksek	Sertifikalı tohum	★★★★★
Pamuk	Çok yüksek	Çırçır ve tekstil	★★★★★
Zeytin	Çok yüksek	Zeytinyağı teknolojileri	★★★★★
Sebzeler	Yüksek	Seracılık	★★★★☆
Meyvecilik	Yüksek	Soğuk zincir	★★★★☆
Süt	Yüksek	İşleme teknolojileri	★★★★☆

Ürün	Suriye Potansiyeli Türkiye'nin Katkısı	İş Birliği Önceliği
Küçükbaş hayvancılık	Çok yüksek	Islah ve veterinerlik ★★★★★
Arıcılık	Orta	Eğitim ve ekipman ★★★★★
Tıbbi aromatik bitkiler	Çok yüksek	İşleme ve ihracat ★★★★★

6.4. İl Bazında Yatırım Öncelikleri

İl	Öncelikli Alanlar
Halep	Gıda sanayi, un fabrikaları, lojistik
Haseke	Buğday, arpa, pamuk, sulama
Rakka	Hububat, mekanizasyon
Deyrizor	Sulama, pamuk
İdlib	Zeytin, meyvecilik
Lazkiye	Narenciye, seracılık, ihracat
Tartus	Meyvecilik, zeytinyağı
Hama	Sebzecilik, yem sanayi
Humus	Hayvancılık, süt sanayi
Şam Kırsalı	Seracılık, sebzecilik
Dera	Üzüm, zeytin
Süveyda	Bağcılık, tıbbi aromatik bitkiler
Kuneytra	Hayvancılık
Deraa Vadisi ve Fırat Havzası	Entegre sulama ve tarımsal üretim projeleri

6.5. Türkiye'nin Öncelikli Katkı Alanları

Kamu Kurumları

- Tarım politikalarının geliştirilmesi
- Çiftçi kayıt sistemi
- Tarım bilgi sistemi
- Veteriner hizmetleri
- Bitki sağlığı laboratuvarları

Üniversiteler

- Ortak araştırma projeleri
- Lisansüstü eğitim
- Akademisyen değişimi
- Ortak laboratuvarlar
- Kuraklık araştırmaları

Özel Sektör

- Tarım makineleri
- Sulama ekipmanları
- Gübre üretimi
- Tohumculuk
- Gıda sanayi
- Soğuk zincir yatırımları
- Paketleme tesisleri

Sivil Toplum Kuruluşları

- Kooperatifçilik
- Kadın girişimciliği
- Genç çiftçi projeleri
- Mesleki eğitim
- Mikro kredi uygulamaları

6.6. Suriye Tarımının 2035 Vizyonu

2035 yılı itibarıyla hedeflenen göstergeler:

Gösterge	<u>2026</u>	<u>2035 Hedefi</u>
Sulanan alan	Yaklaşık 0,9 milyon ha	1,5 milyon ha
Buğday üretimi	Yaklaşık 2,3 milyon ton	4 milyon ton
Pamuk üretimi	Yaklaşık 185 bin ton	600 bin ton

Gösterge	<u>2026</u>	<u>2035 Hedefi</u>
Tarımsal ihracat	Düşük	Savaş öncesi seviyelerin üzerine çıkması
Tarım istihdamı	Toparlanma sürecinde	Sürdürülebilir ve verimli yapı
Türkiye–Suriye tarım ticareti	Yeniden canlanma aşamasında	3–5 milyar ABD doları

6.7. Politika Önerileri

Suriye Yönetimine

- Sulama yatırımlarına öncelik verilmesi
- Tarım desteklerinin yeniden yapılandırılması
- Arazi kayıt sisteminin güncellenmesi
- Çiftçi örgütlenmesinin güçlendirilmesi
- Tarımsal sigorta sisteminin kurulması

Türkiye'ye

- Teknik yardım programlarının artırılması
- Tarımsal Ar-Ge iş birliklerinin geliştirilmesi
- Gümrük ve lojistik süreçlerinin kolaylaştırılması
- Ortak yatırım fonlarının oluşturulması
- Tarım makineleri ve sulama teknolojileri ihracatının desteklenmesi

Uluslararası Kuruluşlara

- Kırsal kalkınma projelerinin uzun vadeli finansmanı
- İklim değişikliğine uyum projeleri
- Kadın ve genç çiftçilere yönelik desteklerin artırılması
- Tarımsal veri sistemlerinin güçlendirilmesi
- Gıda güvenliği programlarının sürdürülmesi

7.TARIMSAL TİCARET

Suriye'nin Tarım ve Gıda Dış Ticareti (milyon USD)

<u>Yıl</u>	<u>İhracat</u>	<u>İthalat</u>
2010	1.800	950
2020	480	1.450
2024	760	1.900
2025	850	2.050

Suriye potansiyel olarak dış ticaretini Türkiye, Körfez ülkeleri ve Avrupa birliğiyle geliştirme imkanına sahiptir

Türkiye–Suriye Tarım ve Gıda Ticareti

<u>Gösterge</u>	<u>2020</u>	<u>2023</u>	<u>2024</u>	<u>2025</u>
Türkiye'nin Tarım ve Gıda İhracatı (Milyon USD)	285	462	598	720
Türkiye'nin Tarım ve Gıda İthalatı (Milyon USD)	18	25	31	36
Toplam Ticaret Hacmi (Milyon USD)	303	487	629	756

Türkiye kısa vadede Suriye'nin önemli bir tarım ve gıda tedarikçisi, orta ve uzun vadede ise Suriye tarımının yeniden yapılandırılmasında teknoloji, yatırım ve bilgi ortağı olma potansiyeline sahiptir. Bu yaklaşım hem Türkiye'nin ihracatını artıracak hem de Suriye'de üretim kapasitesi ve gıda güvenliğinin yeniden güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

8. STRATEJİK PROJE ÖNERİLERİ

Proje 1: Suriye Ulusal Sulama Master Planı

Amaç; Sulanan alanların yeniden 1,5 milyon hektara çıkarılması.

Süre: 1-2 yıl (2026-2035 için)

Tahmini Bütçe: 250 milyon ABD doları

Başlıca Kurumlar

- Tarım ve Tarım Reformu Bakanlığı
- Su Kaynakları Bakanlığı
- FAO
- Dünya Bankası
- TİKA

Beklenen Sonuç

- %30 verim artışı
- Su tasarrufu
- Üretimde sürdürülebilirlik

Proje 2: Sertifikalı Tohum Programı

Amaç: Kaliteli tohum kullanımını yaygınlaştırmak.

Öncelikli ürünler: Buğday, Arpa, Mercimek, Pamuk

Süre: 3-5 yıl

Tahmini Bütçe: 60 milyon ABD doları

Proje 3: Tarımsal Mekanizasyon Programı

Amaç: Tarımsal makine parkının modernizasyonu:

Öncelikli alanlar: Traktör, Ekim makinesi, Hasat makinesi, Hassas tarım ekipmanları

Süre: 5-7 yıl

Bütçe: 150 milyon ABD doları

Proje 4: Tarım Bilgi Sistemi- Tarımda Dijitalleşme

Kurulacak sistem

- Çiftçi kayıt sistemi
- Arazi kayıt sistemi
- Dijital destekleme
- Ürün takip sistemi

Süre: 2 -4 yıl

Proje 5: Veterinerlik Hizmetleri Altyapısının Güçlendirilmesi

Amaç: hayvan sağlığı altyapısının iyileştirilmesi hayvansal üretim gıda güvenilirliği ve halk sağlığı açısından öncelik ifade etmektedir hayvansal dış ticaretin artması da bedel hizmetlerinin geliştirilmesine bağlıdır.

Süre: 3-5 yıl

Yapılacak faaliyetler:

- Laboratuvar
- Aşı üretimi
- Hayvan hastalıkları izleme ve eradikasyon

Proje 6: Organik Tarım Geliştirme Programı

Amaç: Suriye’de tarım topraklarının ve tarımsal amaçlı kullanılan suların kimyasal kirleticilerden büyük ölçüde korunmuş olmasından ve geleneksel olarak yapılan tarımsal üretim sisteminin organik üretime uygun olmasından dolayı ülkede organik üretimin artırılması mümkün görülmektedir.

Süre: 7-10 yıl.

Öncelikli ürünler; Zeytin, Defne, Kekik, Kimyon, Anason

Proje 7: Kadın ve Genç Çiftçi Programı

Amaç: iç savaş sonrası bozulan istihdam eğitim refah ve gelir kaybının telafisi için kadınların ve gençlerin tarımsal istihdamına yönelik olarak özel eğitim ve destek programlarına ihtiyaç vardır. Bu amaçla yapılacak faaliyetler aşağıda listelenmiştir.

- Destek
- Hibe
- Eğitim
- Mikro kredi

Proje 8: Türkiye–Suriye Ortak Tarımsal Araştırma Merkezi

Amaç: tarım ve kırsal kalkınma faaliyetlerinde ekolojik ve sosyal ihtiyaçlara uygun verinin elde edilmesi b tarımsal üretimin sürdürülebilir kılınması için büyük ölçekli araştırma ve inovasyon çalışmalarına ihtiyaç vardır geçmişte ICARDA başta olmak üzere Suriye tarımsal araştırma sistemi ile Türkiye tarımsal araştırmalar ve politikalar Genel Müdürlüğü arasında yapılan çalışmaların güçlü bir altyapıya kavuşturulması hedeflenmektedir.

Süre: 5-10 yıl. Çalışma Alanları

- Kuraklık
- İklim değişikliği
- Tohumculuk
- Dijital tarım
- Sulama

Proje 9: Soğuk Zincir Altyapısının Kurulması:

Amaç: tarımsal birincil üretim ürünleri ile tüketime hazır gıda ürünleri ve hayvan aşıları gibi hassas biyolojik materyallerin korunmasında soğuk zincir altyapısı son derece önemlidir. Ulusal tarımsal kırsal kalkınma programı kapsamında tüm ülkeyi kapsayacak ve alt sektörlerin ihtiyacını giderecek olan bir soğuk zincir altyapısının kurulması planlanmaktadır.

İçerik; Soğuk hava deposu, Paketleme, Lojistik

Proje 10: Türkiye–Suriye Tarımsal Eğitim Akademisi

Amaç: tarımsal işgücünün geliştirilmesi hem üretimin sürdürülebilirliği hem de kalitesi açısından son derece önemlidir bu amaçla üretim sürecinde görev alan çiftçilerin eğitimi ile çiftçilerin eğitiminden sorumlu olan yüksek eğitimli mühendis ve veteriner hekimlerin eğitiminin ulusal seviyede organizasyonu v ihtiyaca binaen gerekli eğitimlerin verilmesi planlanmaktadır.

Faaliyetler

- Çiftçi eğitimi
- Eğitimcilerin eğitimi
- Yayım ve dmostratsyon
- Veteriner eğitimleri
- Tarım makineleri eğitimi

9. SONUÇ

Suriye tarım sektörü, uzun yıllar süren çatışmaların ardından yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Doğal kaynakları, verimli tarım alanları ve stratejik coğrafi konumu, ülkenin tarımsal üretim kapasitesini yeniden yükseltebilecek önemli avantajlar sunmaktadır. Ancak bu potansiyelin hayata geçirilebilmesi; sulama altyapısının rehabilitasyonu, kaliteli tarımsal girdilere erişim, mekanizasyonun geliştirilmesi, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve sürdürülebilir finansman mekanizmalarının oluşturulmasına bağlıdır. Türkiye ile geliştirilecek çok boyutlu iş birlikleri; teknoloji transferi, ortak Ar-Ge çalışmaları, tarım makineleri, tohumculuk, gıda sanayi ve lojistik alanlarında somut kazanımlar sağlayabilir. Bunun yanında uluslararası kuruluşların teknik ve mali desteğiyle yürütülecek projeler, kırsal kalkınmayı hızlandırarak bölgesel istikrar ve gıda güvenliğine katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

A. Uluslararası Kuruluşlar

- Food and Agriculture Organization. (2023–2025). *FAOSTAT Database*.
- Food and Agriculture Organization. (2024). *FAO Syria Country Programming Framework*.
- World Bank. (2025). *World Development Indicators*.
- World Food Programme. (2024–2025). *Syria Situation Reports*.
- United Nations Development Programme. (2024). *Human Development Report*.
- International Fund for Agricultural Development. (2024). *Rural Development Reports*.
- International Center for Agricultural Research in the Dry Areas. (2024). *Research Publications*.

B. Türkiye'deki Resmî Kurumlar

- Tarım ve Orman Bakanlığı.
- Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü.
- Türkiye İstatistik Kurumu.
- Ticaret Bakanlığı.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı.

C. Suriye Resmî Kurumları

- Tarım ve Tarım Reformu Bakanlığı yayınları.
- Suriye Merkez İstatistik Bürosu.
- Suriye Merkez Bankası.
- Suriye Planlama Bakanlığı raporları.

D. Akademik Kaynaklar

- Tarım ekonomisi, kurak alan tarımı, sulama, kırsal kalkınma ve Suriye tarımı üzerine yayımlanmış hakemli makaleler.
- Yüksek lisans ve doktora tezleri.
- Uluslararası konferans bildirileri.

E. Veri Tabanları

- FAOSTAT
- World Development Indicators
- UN Data
- AGRIS
- CAB Abstracts
- Scopus
- Web of Science